

DOI: 10.31866/2617-2674.3.1.2020.202663

УДК 791.633+791.634

ОСОБЛИВОСТІ СПЕЦИФІКИ ВТІЛЕННЯ РЕЖИСЕРСЬКОГО ЗАДУМУ ЕКРАННОГО ТВОРУ

Роман Ширман^{1а}, Дарина Сиз^{2а}

¹ заслужений діяч мистецтв України, професор;
e-mail: rom_nat@ukr.net; ORCID: 0000-0003-4900-7791

² магістрант кафедри кіно-, телемистецтва;
e-mail: siz.darina@gmail.com; ORCID: 0000-0002-2115-7184

^а Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Ключові слова:

режисер;
драматургія;
кіно;
режисерський задум;
конфлікт;
монтаж;
зйомка;
звук;
шум;
фільм

Анотація

Мета роботи – дослідити особливості специфіки втілення задуму режисера в екранних творах. **Методи дослідження.** У ході дослідження, на основі аналізу наукових праць видатних режисерів та їх екранних творів, було сформовано принципи втілення задуму режисера. Системний підхід виявив проблеми пошуку виразності ідеї у фільмі. За допомогою синтезу було виведено особливі принципи впливу на глядача через режисерський задум екранного твору. **Наукова новизна.** На основі наукового дослідження, вперше було визначено особливі інструменти для втілення ідеї режисера, розкрито природу кіномови та жанрові особливості створення екранного твору. **Висновки.** У ході дослідження нами було зроблено певні висновки на основі системного підходу до вивчення природи кіно. З'ясовано, що у зв'язку з жанровими особливостями специфіки втілення режисерського задуму екранного твору, інструментами вираження ідеї може бути монтаж, відповідно до жанру екранного твору. А також, семіотичні образні засоби можуть стати ключем для втілення ідеї у фільмі. Отже, питання вирішення режисерського задуму у кіно є завжди актуальним як у документальному, так і в ігровому форматі.

Як цитувати:

Ширман, Р. та Сиз, Д. (2020). Особливості специфіки втілення режисерського задуму екранного твору. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, 3(1), с.75-82.

Постановка проблеми

Науковий підхід до проблеми виникнення, формування і реалізації режисерського задуму у фільм є актуальним для багатьох світових науковців і дослідників. Кінематограф існує більше століття,

але з кожним новим етапом розвитку кіно зростає потреба в дослідницьких працях, щодо втілення режисерського задуму відповідно до часу і тенденцій у кінематографі. Індивідуальне бачення митця та реалізація ідей є основною складовою створення фільму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

До проблеми втілення режисерського задуму зверталися А. Тарковський, А. Базен, Ф. Трюфо, Ф. Фелліні, В. Індик. Специфіка реалізації ідеї залежить від жанрової особливості твору. Значну увагу цьому питанню приділив О. Мітта, Р. Маккі та І. Бергман. Окрім режисерської складової втілення задуму, питанням звукової драматургії, як інструменту для втілення загальної ідеї розглядає у своїх наукових працях І. Барба, В. Познін, Я. Харон. Питання втілення задуму в екранний твір за допомогою кольорових семіотичних образів розглядали у наукових працях Ю. Лотман, С. Юткевич. Слід зазначити поглиблене дослідження інструментарію кіномови у працях В. Горпенко. У своєму виданні «Архітектоніка фільму» науковець досліджує природу монтажу та вплив на глядача через динаміку кадрів. Слід зауважити, що особлива увага приділена особливості специфіки втілення режисерського задуму в екранному творі, яка представлена у монографії одним із співавторів даної публікації Р. Ширманом – «Режисерський задум екранного твору».

Мета дослідження

Мета дослідження – дослідити особливості специфіки втілення задуму режисера в екранних творах.

Виклад основного матеріалу

Кожен режисер, вже на етапі зародження ідеї вдається в питання втілення свого задуму. Адже режисерське вирішення екранного твору є чи не найважливі-

шим елементом режисерської роботи. Правильно підібрані інструменти для реалізації стають ключем до глядацького сприйняття. Такими інструментами може бути монтаж, з відповідною швидкістю для розкриття сюжету, чи звукове оформлення зображального ряду. Звук може контрастувати із тим, що відбувається на екрані, чи навпаки йти в унісон, підсилюючи драматургію твору. Слід зазначити, що існує безліч способів для втілення режисерського задуму в аудіовізуальний твір, але який засіб обере для себе режисер, вирішить подальший вплив на глядача. Плідний оригінальний задум дає можливість створити по-справжньому оригінальний мистецький твір. Яскраве, точне і адекватне авторському задуму режисерське вирішення твору дозволяє якнайкраще використати потенціал знімальної групи, націлити роботу фахівців різних спеціальностей на спільну, злагоджену роботу, дозволяє кожному, хто працює над екранним твором, вкласти свій хист та вміння задля загального успіху. Вдалий режисерський задум робить працю усього колективу згуртованою, цілеспрямованою і зрозумілою для кожного.

З цього приводу, ми зазначали, що «Народження режисерського задуму – це миттєвості високої творчості. І що особливо цікаво – творчості індивідуальної. Тут режисер більш за все розкривається як творча особистість» (Ширман, 2019, с.8). Слід зауважити, яким чином режисер може розкрити свою індивідуальність через втілення задуму у документальному кіно. Залежно від типу і напрямку фільму, засоби будуть різні. Припустимо, фільм-спостереження може мати різне емоційне забарвлення, в залежності від втілення режисером засобів монтажу. Глядач може спосте-

рігати за життям героїв на екрані довго і детально, або підглядати за історією людей чи тварин, весь час відчуваючи нервову напругу від страху бути поміченим. В такому випадку монтаж буде більш динамічним, і на екрані буде багато предметів, які закриватимуть частину кадру. Таким чином, обираючи засіб зйомки і монтажного викладення історії, режисер вже проявляє своє ставлення до історії. Проаналізуємо, чи застав він героя раптово, наскільки близько герой може підпустити до себе. Отже, відповідно до ступеня відвертості, режисер буде індивідуально реагувати через призму екрану на ситуацію в кадрі.

У фільмі С. Лозниці «Полустанок» режисерський задум втілений без слів і додаткових дикторських зауважень. Весь час глядач бачить лише як сплять люди в невеликому залі очікування на залізничній станції. Змінюються пори року, їх одяг, і пози, але жоден з них так і не прокинувся повністю від сну. В одному з інтерв'ю С. Лозниця (2017, с.55) зазначав, що його цікавить те, що відбувається у підсвідомості, що впливає на людей. Безумовно режисер би нічого не висловив на екрані, якщо не мав власної думки щодо обраної ним теми. У багатьох своїх документальних стрічках режисер дотримується принципу розповіді без слів автора чи диктора. Зображення набуває сили, коли може розповісти глядачеві все без коментарів.

Отже, розглянувши засіб вираження думки режисера через фільм-спостереження без закадрового дикторського тексту, стає зрозуміло, що інструментом може бути й «німа», зрозуміла усім мова кіно. Такий діалог зі світом через екран простий. Унікальність спілкування без пояснень з будь-яким іноземцем, є своє-

рідним ключем для вирішення втілення задуму режисера.

Синтез власного досвіду із обставинами героїв, емоційне наповнення, внутрішній аналіз подій та бачення живої історії – все це складові для влучного і чіткого вираження задуму у творі. Кінонауковець Г. Десятник (2018, с.43) зазначав, що режисера є процесом безперервного внутрішнього збагачення і реалізувати його можна лише шляхом поєднання вмінь, бажань і дій.

Специфіка втілення режисерського задуму на телебаченні відрізняється від загального ігрового чи документального кіно. Драматургічний підхід до дійсності на екрані буде створювати базу для майбутньої програми чи фільму. Насамперед слід розділити телевізійні фільми та ефірні програми. Творчі задачі постають перед режисером інакше, ніж у кіно. Адже глядача потрібно зацікавити матеріалом настільки, щоб він не мав бажання перемикнути канал. Прайм-тайм має бути заповнений найцікавішими програмами, і режисер має дослухатися до бажань глядача. Кожне шоу необхідно робити актуальним. Режисерський задум має рухати сюжет динамічно.

У книжці «Алхімія режисури» (2008, с.329) ми наводимо приклади програм, які завдяки ведучим і правильним завданням досягли успіху на телебаченні. Так, на основі передач Майкла Мура, чи Парфьонова, відкривається специфіка режисерського задуму на телебаченні. Екран любить рух, телебачення – подвійну динаміку. Команда не має права на помилку, кожна секунду вони повинні тримати увагу глядача. Зазначено, що потрібно вміти створювати і грати у гострі драматичні ситуації, шукати жарти і ставити ігрові сценки. Тоді ефект програми буде шоковим.

Слід зауважити, що окрім пошуку кумедних поворотів, слід відмовитись від звичайної драматургічної конструкції й засобу викладення історії. Отже, режисер має бути готовим до навмисного створення конфліктів, аби не втратити рейтинг.

Робота режисера в ефірний час при прямій трансляції, має свої особливості. Науковець Г. Десятник (2018, с.17) у текстах лекцій «Професія. Режисер кіно і телебачення» зазначає: «Ефірне телебачення дозволяє одночасно здійснювати зйомку, обробку зображення й звуку та їхній монтаж, не зупиняючи реального процесу розгортання подій, що транслюються, або записуються на плівку. Ця особливість суттєво формує специфіку режисерської праці на телебаченні, вимагаючи від режисера великої динамічності мислення». Сам процес об'єднання режисером і командою художніх й інформаційних складових у видовище, яке є своєрідним синтезом драматургічної дійсності та художньої образності є складним і багатофункціональним. Але від задуму програми, цільового направлення на аудиторію, час і транслювання аудіовізуального твору залежить задача режисера.

Варто зазначити, що вміння швидко включатися в подію, динамічно мислити і охоплювати масштаб драматургічного напрямку – все це важливі вміння у телевізійному світі. Специфіка полягає у синтезі засобів виразності для створення телевізійного продукту, що буде збирати рейтинг. У монографії «Режисерське рішення екранного твору» (2019, с.168) ми зазначили наступне: «Чимало режисерів негативно ставляться до такого явища, як формат. І справді, як можна поєднати стандартизацію з унікальним мистецьким твором? Формат нібито ні-

велює творчі можливості, робить всі фільми схожими і навіть примітивними».

Проте існування цікавих телевізійних програм із високим рейтингом доводять, що формат може бути мистецьким. У монографії наведені приклади таких програм, як «Птаха-Гоголь» (2009) із ведучим Леонідом Парфьоновим, та британський документальний телевізійний серіал «Сила мистецтва» (2006) із ведучим Саймоном Шамою. Обидва випадки доводять, що втілити цікавий режисерський задум можна і на телебаченні, попри всю швидкість системи та її динаміку, що прослідковується не тільки в монтажі, а й в конфліктах героїв на екранах телевізорів. Отже, режисер повинен орієнтуватися в інформативному просторі, швидко реагувати на події, ритмічно вибудовувати драматургію програми чи телевізійного фільму, мати естетичний смак, аби виокремлювати у процесі зйомок рейтинговий матеріал та створювати концепцію.

Одним з інструментів втілення режисерського задуму в екранний твір є монтаж. Про нього написано багато книг, але кожен раз, створюючи новий фільм митець звертається до засобів монтажу, аби вплинути на глядача, донести свій «меседж». Яким засобом буде закодована інформація, за допомогою якого синтезу зображальних семіотичних маркерів буде викладена історія кожен автор обирає самостійно відповідно до задачі екранного твору.

Науковець В. Горпенко (2000, с.3) у монографії «Архітектоніка фільму» зазначає: «Насамперед, монтаж є поєднанням окремо зафіксованих кадрів відповідно до сценарно-режисерського задуму. Звичайно, це не лише технологічний процес складання цілого з частин. З якою б мірою точності за режисерським сцена-

рієм та розкадровкою не було зафіксовано матеріал, він відрізнятиметься від задуманого. Отже, і в процесі збирання з'являтимуться нові рішення». Вже на початковому етапі створення екранної роботи режисер має приділити увагу змістовному відображенню драматургії. Через різні форми зв'язку кадрів картина може мати різний емоційний окрас.

Варто наголосити, що жанрова особливість фільмів впливає на способи зв'язку між кадрами. Відповідно до емоційного окрасу, монтаж може мати різний ритм. Так у «хоррорі» буде змінюватись динаміка кадрів в залежності від наростання напруги сюжету. В «драмі» швидка зміна кадрів не завжди доцільна. Аби ввести глядача у певний напружений стан, автор може звертатися до не комфортного монтажу. Але такі винятки із правил можливі лише тоді, коли режисер навмисно добивається певного ефекту дисбалансу. Існують правила комфортного монтажу. Глядачу зручно сприймати фільм, коли склейки між кадрами не відволікають його від сюжету.

У книжці «Алхімія режисури» (2008, с.172) ми описали розбір матеріалу на частини, та виокремлення з них головних, сюжетно рушійних аби потім знов зібрати воедино на монтажно-тонувальному етапі створення фільму. Варто наголосити, що режисеру важливо розуміти як буде виглядати майбутня картина, аби на зйомках розуміти, що потрібно знімати, а що жодним чином не увійде в полотно фільму. Драматургія диктує майбутнє вирішення режисерського задуму через монтаж. Зауважимо, що драматургія є невід'ємною складовою будь-якого аудіовізуального твору. Без конфлікту фільм не може існувати.

Через візуальне поєднання можна розкрити конфліктну складову. Через звуко-

вий монтаж можна конфлікт підсилити, або показати з зовсім іншого боку. Способів поєднання зорового і слухового ряду існує безліч, але обраний режисером має посилювати драматургію твору.

У монографії «Режисерське вирішення екранного твору» (2019, с.10) нами зазначено: «Коли у режисера є чіткий, цікавий і оригінальний задум, на екрані можуть відбуватися найнесподіваніші речі». Оригінальний і неочікуваний монтаж можливий лише тоді, коли у фільм покладений завчасно глибокий режисерський задум. Багатогранні можливості синтезу виражальних авторських виявлень у творі з кожним роком набувають нових способів зіставлення зображення, звуку і шумів. Складання думок режисера в єдиний аудіовізуальний твір, за допомогою звукозорових образів можливою за допомогою монтажу. Він є не тільки способом розповісти історію, а й викликати у глядача певні емоції. Засобів експериментального поєднання стає все більше на екранах. У результаті цього, сміливі режисерські вираження задуму досягають влучного донесення ідеї екранного твору.

Висновки

Феномен кінематографічної реальності досі до кінця не розкрив свої складові та важелі впливу на глядача. Проаналізувавши досвід режисерів, можемо дійти до висновку, що кожна екранна робота є унікальною в своєму часі. Підходів до вираження режисерського задуму існує безліч. Режисерові необхідно чітко виразити засіб втілення свого задуму у фільм. Тоді вся знімальна група буде правильно розуміти напрям руху і задачі на знімальному майданчику. Семіотичні поєднання зображення і звуку, колір,

монтаж та хронометраж кадру – все це кооперується із власним світобаченням автора. Режисер сам обирає свою модельність, через неї він діє і впливає на

глядача. Варто наголосити, що режисерський задум – найважливіша складова у створенні фільму і без неї екранний твір не буде існувати.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Горпенко, В.Г., 2000. Архітектоніка фільму: Режисерські засоби і способи формування структури екранного видовища. В: Т. З. *Монтажна архітектоніка фільму*. Київ: ДІТМ.
- Десятник, Г.О., 2018. *Професія: режисер кіно і телебачення*. Київ: Інститут журналістики Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
- Лозниця, С.В., 2017. Глазом художника: с українским режиссером разговаривала Екатерина Богданович. *Новое время страны*, 42, с.54-56.
- Ширман, Р.Н., 2008. *Алхимия режиссуры. Мастер-класс*. Киев: Телерадиокурьер.
- Ширман, Р.Н., 2019. *Режисерське вирішення екранного твору*. Київ: Видавничий центр КНУКіМ.

REFERENCES

- Desiatnyk, H.O., 2018. *Profesiia: rezhyser kino i telebachennia* [Profession: director of cinema and television]. Kyiv: Instytut zhurnalistyky Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka.
- Horpenko, V.H., 2000. Arkhitektonika filmu: Rezhyserski zasoby i sposoby formuvannia struktury ekrannoho vydovshcha [Film architectonics: Directing tools and ways of forming the structure of the screen spectacle]. In: Vol. 3. *Montazhna arkhitektonika filmu* [Editing Architecture of the Movie]. Kyiv: DITM.
- Loznitsia, S.V., 2017. Glazom khudozhnika: s ukrainskim rezhisserom razgovarivala Ekaterina Bogdanovich [Through the eye of the artist: Ekaterina Bogdanovich spoke with the Ukrainian director]. *Novoe vremia strany*, 42, pp.54-56.
- Shirman, R.N., 2008. *Alkhimiia rezhissury. Master-klass* [Alchemy of direction. Master Class]. Kyiv: Teleradiokurer.
- Shyman, R.N., 2019. *Rezhyserske vyrishennia ekrannoho tvoruv* [Directing the screenplay]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr KNUKіM.

ОСОБЕННОСТИ СПЕЦИФИКИ ВОПЛОЩЕНИЯ РЕЖИССЕРСКОГО ЗАМЫСЛА В ЭКРАННОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ

Роман Ширман^{1а}, Дарья Сиз^{2а}

¹ заслуженный деятель искусств Украины, профессор;

e-mail: rom_nat@ukr.net; ORCID: 0000-0003-4900-7791

² магистрант кафедры кино-, телеискусства;

e-mail: siz.darina@gmail.com; ORCID: 0000-0002-2115-7184

^а Киевский национальный университет культуры и искусств, Киев, Украина

Аннотация

Цель работы – исследовать особенности специфики воплощения замысла режиссера в экранных произведениях. **Методы исследования.** В ходе исследования, на основе анализа научных трудов выдающихся режиссеров и их экранных произведений, были сформированы принципы воплощения замысла режиссера. Системный подход выявил проблемы поиска выразительности идеи в фильме. С помощью синтеза были выведены особые принципы воздействия на зрителя через режиссерский замысел экранного произведения. **Научная новизна.** На основе научного исследования, впервые были определены особые инструменты для воплощения идеи режиссера, раскрыта природа киноязыка и жанровые особенности создания экранного произведения. **Выводы.** В ходе исследования нами были сделаны определенные выводы на основе системного подхода изучения природы кино. Установлено, что в связи с жанровыми особенностями специфики воплощения режиссерского замысла экранного произведения, инструментами выражения идеи может быть монтаж, в соответствии с жанром экранного произведения. А также, семиотические образные приемы могут стать ключом для воплощения идеи в фильме. Вопрос решения режиссерского замысла в кино всегда актуальный как в документальном, так и в игровом формате.

Ключевые слова: режиссер; драматургия; кино; режиссерский замысел; конфликт; монтаж; съемка; звук; шум; фильм

**PECULIARITIES OF THE IMPLEMENTATION SPECIFICITY
OF THE DIRECTOR'S IDEA IN THE SCREEN WORK****Roman Shyrman^{1a}, Daryna Syz^{2a}**¹ Honored Artist of Ukraine, Professor;

e-mail: rom_nat@ukr.net; ORCID: 0000-0003-4900-7791

² Master Student of the Cinema and Television Art Department;

e-mail: siz.darina@gmail.com; ORCID: 0000-0002-2115-7184

^a Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine**Abstract**

The purpose of the work is to investigate the peculiarities of the embodiment of the director's design in screen works. **Research methods.** In the course of the research, based on the analysis of scientific works of outstanding directors and their screen works, the principles of an embodiment of the director's plan were formed. The systematic approach identified the problem of finding an idea of the idea in the film. With the help of synthesis, the special principles of influencing the viewer were deduced through the directorial design of the screenplay. **Scientific novelty.** On the basis of scientific research, for the first time, specific tools for the realization of the director's idea were identified, the nature of cinema and the genre features of creating a screen work were revealed. **Conclusions.** In the course of the study, we made some conclusions based on a systematic approach to the study of cinema nature. Due to the genre peculiarities of the screenplay embodiment, tools for expressing an idea can be film editing, according to the genre of the screenplay. Semiotic imagery can be the key to translating an idea into a movie. Therefore, the issue of filmmaking is always relevant in both documentary and feature format. The programs or films conflict on television is no exception.

Keywords: director; dramaturgy; cinema; director's plan; conflict; editing; shooting; sound; noise; film

